

ב. לכאורה יש מקום ללמד התר להאכיל לאדם כופר שלא יברך, כי הלא אף אם יברך, הרי אינו מאמין בקדושת השם וברכתו אינה ברכה (וכדבסי' רטו דאין עונין 'אמן' על ברכתו. ובמשנ"ב כ' דדעתו לעכו"ם, אך לכאו' ה"ה בכופר בעיקר, דדעתו אינה לשמים וכבכתיבת ס"ת). וא"כ י"ל כיון שבמצבו הנוכחי, אדם זה טח לבו ושכלו ואין לו אפשרות לברך, א"כ הוי כאנוס מלברך. אף שרשע הוא ואינו אנוס בכל דרכו, מ"מ כיון שזה שנותן לו לאכול אינו יכול עכשו לשנות כל דרכו ולהחזיר בו את האמונה, כלפי זה הנותן אי אפשר עתה לשני לברך. ובפרט אם זה תינוק שנשבה דחשיב כאנוס. ובמקום צדקה לכאו' ודאי יש להקל (ע' משנ"ב קסט, יא מהפמ"ג). וצ"ב בכל זה.

ג. ע"ע בשו"ת תורת חסד ה; ובשו"ת בית יצחק (שמלקיס) או"ח כט).

הפרשת אדם מחטא חמור על ידי יעוץ והכשלה בחטא קל – ע' ביוסף דעת סוטה מח.

דף ז

'כולא נזיקין חדא מסכתא' – פירשו הראשונים: שלשת ה'בבות' (= שערים, פתחים) הנן יחד מסכת אחת, מסכת 'נזיקין' [כשם שבסדר טהרות ישנה מסכת הנקראת טהרות, כך גם בסדר נזיקין. וע' בזה בפתיחת התוי"ט למסכת טהרות בשם הרמב"ם]. ומפני ארכה חילקוה לשלשה חלקים, כדוגמת מסכת כלים הארוכה שמחולקת גם היא בתוספתא לשלש בבות; קמא מציצא ובתרא (כך כתב רב שריא גאון ור"י הלוי [מובאים ב'יד מלאכי' שלח]; רש"י [כאן ובברכות כ.]. רבנו חננאל וריטב"א כאן; הרמב"ם בפירוש המשנה. וכן כתב המאירי בשם 'רוב המפרשים'. וע' בספר תורת חיים סוף ב"ק, שלכך לא הקפידו לסיימה בדבר טוב, מפני שנחשב כאמצע מסכת).

וכן משמע מלשון הירושלמי ריש ב"ק: 'תולדות דבור, כל פירקא תלייתא דתנינן בנזיקין' – הרי שקרא לפרק 'המניח', הפרק השלישי של נזיקין. ואין נראה שישנה חלוקת פרקים אחת לכל סדר נזיקין, אלא לשלשת הבבות לבדן. וכיו"ב הוכיח המאירי [וכיוון לזה ב'מצפה איתן' ריש ב"ב ועוד] מדברי המדרש (ויק"ר מצורע. והמאירי הביא כן בשם 'תלמוד המערב') שיש ב'נזיקין' שלשים פרקים. מבואר שהכוונה לשלשת הבבות. וערש"ש ב"מ י.

וכן הוכיח הנצי"ב (ריש ב"מ), שעד שלא חובר התלמוד היו שלש הבבות מסכת אחת – 'נזיקין', ואחר כך כשהחלו הוויות הירושלמי, חילקום לשלש בבות, עשרה פרקים לכל בבא.

ואולם יש הסוברים שכל סדר נזיקין הריהי כמסכת אחת, וכשם שבאותה מסכת יש סדר למשנה לענין מחלוקת וסתם, כך סדר נזיקין כולו הריהו כמסכת אחת (ע' יד מלאכי שם). וכן הבין בפשטות המהרש"א בתחילת בבא בתרא [וכבר העיר על כך בהגהות 'מצפה איתן' שם] וכן כתב הרש"ש ביבמות מב: בדעת רש"י שם).

מבואר בסוגיא שרב הונא אינו סובר כלל זה – כולא נזיקין חדא מסכתא (וצ"ע במש"כ רצ"ה חיות ריש ב"מ). ולשיטתו, מחלוקת בבבא קמא וסתם בבבא מציצא – אין כאן פסיקת הלכה כהסתם. ולפי ה'איבעית אימא', אפשר שגם לרב יוסף כלל זה אינו.

ונראה שכולם מודים שהיא כמסכת אחת המחולקת לשלש, ששם מעיד עליהם, וכמבואר לעיל. רק נחלקו האם הכלל 'אין סדר למשנה' שייך גם לגבי שלשת הבבות או לא.

ובתוס' יום טוב (ריש ב"ק) כתב שמכך שהרמב"ם כתב ששלש הבבות הינן מסכת אחת, מוכח שנוקטים להלכה כרב יוסף ולא כרב הונא, והרי זה כנגד כללי ההלכה, שיש לפסוק כרב הונא שקדם לרב יוסף, אלא טעמו של הרמב"ם שפסק כרב יוסף, הואיל ומסתבר טעמו. אך לפי האמור אין צורך בכל זה.

'הנשאל לחכם ושימא – לא ישאל לחכם ויטהר, לחכם ואסר – לא ישאל לחכם ויתיר' – כתבו

הראשונים (ראב"ד, רא"ה, רשב"א, ריטב"א, תוס' רבי אלחנן, ריב"ש (שעט), תשב"ץ (ח"א סו), אשכול, אור זרוע) שאיסור זה אין ענינו משום כבוד החכם, כי אף בדיעבד אם שאל והתיר לאחר שהראשון אסר – אינו מותר, שכבר נאסר הדבר בהוראה הראשונה, ושוב אין לו התר.

ויש חולקים וסוברים שבדיעבד הוראתו הוראה (כן הביאו מרש"י גדה כ: וכ"ה שיטת 'ש מפרשים' המובאים ברשב"א בחולין מד: וכן במאירי כאן ובהריות ג. וע' ר"ן).

ופסק הש"ך (יו"ד רמב סקנ"ד) כדעה הראשונה שגם בדיעבד אינו מותר. ועוד הביא (בסקנ"ג) שנחלקו הפוסקים כשהחכם השני גדול מן הראשון, האם מותר לו להתיר מה שאסר הראשון. וכתב בתשב"ץ (ח"א סו ד"ה עוד) שאף הר"ן שפרש הדין משום כבודו של החכם הראשון, ולכתחילה ולא בדיעבד, ולדבריו אם הוא גדול מן הראשון – רשאי להתיר, אף הוא לא אמרה למעשה אלא להלכה, והיה חושש לדברי הראשונים ו"ל שכבר נאסר הדבר ואין להתירו אף בדיעבד. ואפילו השני גדול מן הראשון.

ואמנם אם החכם השני הוכיח שהראשון טעה בדבר משנה וכדומה – הכל מודים שאין הוראתו של ראשון הוראה (ראשונים). וי"א שאף ללא הוכחה יכול להתיר על סמך קבלתו מרבותיו. ורק בדבר התלוי בסברא אין לו להתיר (ע' בתוס'. וע"ע במובא ביוסף דעת חולין מד:).

חכם שהתיר – כתבו התוס' ועוד ראשונים שמותר לחכם השני לאסור. וכנראה סברתם היא שרק בהוראת איסור נעשית 'חתיכא דאיסורא' ושוב אין לה התר, לא כן בהוראת התר [כן פרש טעמם הש"ך (יו"ד רמב סקנ"ט) ועוד]. ואולי הטעם משום דין 'שויה אנפשא חתיכא דאיסורא', בכך ששאל לרב וקבל ע"ע כל מה שיורה – ע' בלשון הריב"ש בתשובה שעט. אך ע' בשו"ת משיב דבר (ח"ב ט) פירוש אחר.

ואולם הרא"ש כתב על פי הירושלמי שאם חלה הוראת התר של החכם הראשון, שוב חכם אחר אינו רשאי לאסור.

(וכן מובא ברמ"א יו"ד רמב, לא. וכ"כ הרשב"א בחולין מד: והריטב"א בנדה כ: וכ"ה במאירי. וכ"כ המבי"ט בתשובה קנו (וע' אגרות משה או"ח ח"ד עו בסוף אות א). והש"ך השיג, הלא הרבה ראשונים חולקים על כך ומדוע הביא הרמ"א בסתם כהרא"ש. אמנם הגרעק"א הביא משו"ת לחמי תודה (למהר"י באסאן. ג) שחילוק זה של הראשונים בין הוראת איסור להוראת התר, נכון הוא לענין דיעבד, אבל לכתחילה, גם החולקים על הרא"ש מודים שאין לשאול את השני בכל אופן, משום כבודו של ראשון. ולכך סתם הרמ"א את הדברים).

– ... הלא דבר פשוט למבינים הוא דמה שאמרו ו"ל חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר, דהני מילי בהך עובדא גופא, אבל בעובדא אחרינא, מי הוא שיטעה לומר שלא יוכל להתיר, אם כן כשיטעה חכם אחד בשקול דעתו ישאר טעות זה לדורות, כיון שלא יהא שום חכם רשאי להתיר. ועוד, שהרי מלאים כל הפוסקים לאלפים ולרבבות שרבינו שלמה שהאיר עיני כל ישראל, ועל פי חכמתו ותורתו העולם עומד, אפילו הכי בהרבה דברים אוסר ורבינו תם בן בתו התיר משקול דעתו. ואם היה לי זמן ופנאי הייתי כותב לו כמה וכמה, וכן בשאר הפוסקים אשר לא יספר מרוב. וחי נפשי כי נלאיתי להאריך באלו השבושים, אמנם יראתי פן יטעו התלמידים הרואין את דבריו... (מתוך שו"ת מהרי"ק קעא, ומובא ברמ"א יו"ד רמב, לא).

ובשו"ת שיבת ציון (מובא בפתחי תשובה שם) כתב שזה דוקא כשהחכם השני נשאל על מעשה שבא לפניו, שרשאי לפסוק כפי הנראה לו, אבל להיות קופץ מאליו להתיר מה שאסר חכם אחר – לא שמענו.

'אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין – הלך אחריו' – ואם אחד גדול בחכמה וחבירו גדול במנין – הלך אחר המנין. ופירוש מנין – רוב תלמידים. או גם יש לפרש שרוב התלמידים אומרים כמותו (הגהות אשר"י, והביאוהו הפוסקים – ע' בהנהגת הוראות איסור והתר להש"ך יו"ד רמב).

‘... רבי יהושע בן קרחה אומר: בשל תורה הלך אחר המחמיר. בשל סופרים הלך אחר המיקל’ – אפשר לפרש שלר’ יהושע בן קרחה אין הפרש אם אחד גדול מחברו בחכמה ובמניין אם לאו, לעולם בשל תורה יש להחמיר ובשל סופרים להקל. וכן נראית שיטת הרמב”ם (ממרים ספ”א) והסמ”ג (עשין קיא) ועוד.

ויש מקום לפרש שר’ יהושע בן קרחה דיבר רק בשוים, אבל אם אחד גדול מחברו – הולכים אחריו בין להקל בין להחמיר הן בדאורייתא הן בדרבנן (כן היא שיטת הרשב”א בתשובה רנג, וכן דעת רבנו ירוחם (סוף נתיב ב), הריב”ש (שעט), הגהות אשרי בפרקנו; מהר”ם אלשקר נד).
וכתב הש”ך (בכללי הנהגת הוראה יו”ד רמב) שבדאורייתא יש להחמיר כשיטת הרמב”ם וסיעתו, ולעולם יש לילך כדעת המחמיר אפילו היה קטן מחברו המיקל. ומאידך באיסור דרבנן יש לנקוט כהרשב”א וסיעתו, לילך אחר הגדול בחכמה ובמניין אף לחומרא.

עוד כתבו הפוסקים (עפ”י תשובת הרשב”א רנג) שבאיסור דרבנן ניתן להקל בשעת הדחק [במקום הפסד מרובה] לפסוק כיחיד נגד הרבים להקל. [ודעת הט”ז להקל בכה”ג אף בדאורייתא (עש”ך יו”ד רמב; ט”ז רצג, ד ובנקודות הכסף. וע”ע אגרות משה או”ח ח”א נא, א וח”ב יח (וח”ה כד, ו) וביו”ד ח”ג כז ובאה”ע ח”ד לד; שבט הלוי ח”ב סוס”י קצו וח”ח רמג; מצפה איתן שבת סד: (אבנ”ז יו”ד פא). וע”ע ביוסף דעת ברכות כב).
ובחזון איש (שביעית כג, ד) נקט [שלא כדעת כמה אחרונים] שלא אמר הרשב”א לסמוך על היחיד בשעת הדחק אלא כשלא נאמרה הלכה [וכגון כשמסתבר טעמו של היחיד, שלא נקבע בפירוש כרבים וכד’], אבל כשנאמרה הלכה – אין להקל כדעת היחיד. והוסיף שאם רוב הפוסקים מסכימים לדעה אחת, הרי זה כ’אתמר הלכתא’ ואין לסמוך על היחידים. וכל שכן כשאין מחלוקת בין האחרונים אלא כגון שנחלקו בדורו של הרמב”ם והסכימו הרא”ש והר”ן לדעה אחת או שהכריע כן השו”ע והאחרונים – זה נחשב כמו שנאמרה הלכה ואין לסמוך על היחיד [וכגון לענין שביעית בזמן הזה, אין להקל משום דעת הראב”ד והרז”ה המקלים, כיון שכל הפוסקים חולקים עליהם].

כתב הגרש”ז אויערבך זצ”ל (מנחת שלמה מד. וכ”כ בהגהותיו לשב שמעתא א, ג ובמעדני ארץ שביעית ח”ב ז), זו לשונו: ‘... וחושבני שהבא לשאול משני חכמים, ואחד אוסר ואחד מתיר, כיון דכללא הוא דבשל סופרים הלך אחר המיקל (כמו שאמרו בגמ’ ע”ז ז.), מסתבר שאף אם האוסר עומד וצווה ככרוכיא על המתיר שהוא טועה, מ”מ אם גם המתיר הוא חכם שהגיע להוראה, נראה שאם לאחר גמר הויכוח בין האוסר והמתיר, יחזור שוב השואל וישאל אותם איך עלי להתנהג – מסתבר שגם האוסר צריך לומר לו האי כללא שבדרבנן הלך אחר המיקל...’.

(נראה ודאי שהחכם שהגיע להוראה ודעתו לאסור – חייב להחמיר כפי דעתו גם בדין דרבנן, שהרי כלפיו אין זה ‘ספיקא דרבנן’.

וכן לאידך גיסא, בדין של תורה, מבואר בדברי האחרונים (ע’ במנחת חינוך עח, א; קונטרס דברי סופרים ה, יח ובהערות החזו”א אות ו ובתשו’ הגרא”ו אות ז; אור לציון ח”א ז, ב) שאותו חכם שדעתו להתיר – הרשות בידו לנהוג כפי דעתו, ואפילו הוא יחיד נגד המרובים, הולך כפי דעתו – כל שאין שם הכרעת ב”ד הגדול. וכן הוא מורה ובא לבני מקומו ועדתו. וכיוצא בזה כשמנהג המקום כדעת המיקל, אפילו יש חכמים אחרים החולקים, גם בשל תורה – יש לילך אחר המנהג המקובל באותו מקום או באותה עדה, שודאי נעשה על פי רבם. ורק אדם אחר שאינו מבני המקום – עליו אמרו שבשל תורה הולך אחר המחמיר ובשל סופרים אחר המיקל (ע”ש ובאור לציון ה, ז).

ולפי מה שכתב הגרש”ז זצ”ל שאם השואל חוזר ושואל לאחר גמר הויכוח – מורים לו שניהם שיכול להקל, לפי”ז גם לאידך גיסא, בדאורייתא גם החכם המיקל צריך להורות להחמיר בשל תורה, אם השואלו אינו מתלמידיו ומקהל עדתו כנ”ל. וע”ע.
ע”ע בספר אמרות טהורות להגר”ד וולפסון שליט”א – פסחים סי’ נה, ד ובסי’ מב הערה 13).

‘היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר... בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המקיל’ – משמע שאין דין זה אמור אלא למי שמסופק, ולא לזה אשר יודע הדין. והנה שיטת הרמב"ם היא שכל העובר על איסור דרבנן עבר על לאו דאורייתא משום לא תסור. והקשה הרמב"ן אם כן למה ספיקא דרבנן לקולא, והלא ספק של תורה הוא. ותירץ הרשב"ץ (בספרו זוהר הקיץ), שמלכתחילה החכמים שאסרו לא אסרו אלא בודאי ולא בספק. והקשה ב'שב שמעתתא', תינה בספק במציאות, אבל כשיש מחלוקת בין החכמים, הרי לא יתכן לומר שלא אסרו חכמים בספק כזה, שהרי לגבי החכם שדעתו לאסור, הדבר אסור ודאי ולא התירו חכמים. ותירץ, שהרמב"ם הולך לשיטתו שדין ספיקא דאורייתא לחומרא אינו אלא מדרבנן, וכיון שכל עיקר הדין להחמיר בספקות הוא מדרבנן, הלכך בספק דרבנן לא החמירו.

ולפי"ז יוצא שבמקומות שהספק לחומרא מן התורה, כגון בדאיכבע איסורא, שמביא אשם תלוי – יהיה אסור מהתורה גם בספק דרבנן בכגון זה (מהגר"ז גולדברג שליט"א).

לכאורה יש לומר שאף בספקא דדינא כך קבעו חכמים בתקנתם מלכתחילה, שאין אסור אלא כשהדבר פשוט וברור, וכל שיוצרו חילוקי דעות בין החכמים בדין – מותר. וכשם שנתנו כללי פסק כיצד לנהוג במחלוקות החכמים, כגון רבינא ורב אחא הלכה כדברי המיקל (ע' חולין צג: ועתוס' להלן לג: ד"ה והלכתא), כך אמרו שבכל ספק בדין דרבנן, הלכה להקל. וע' בשו"ת הר"י מסלוצק (יד. עמ' עה בהוצ' מכון ירושלים) שאף על פי שכתבו פוסקים שאין נכנסים לספק דרבנן לכתחילה (ע' מגן אברהם י סק"א ובמצוין להלן לו), בספקא דדינא רשאים אף לכתחילה להקל, כמו שאמרו כאן 'בשל סופרים הלך אחר המיקל'. ובטעם הדבר נראה כנ"ל, שבספד"ד קבעו קביעה ודאית כשאר כללי ההלכה. ואפשר שזו טעם האומרים שבספקא דדינא בדרבנן הולכים לקולא אף בדבר שיש לו מתירין (פרי חדש או"ח תצו סק"ג. וכן הוכיח בשו"ת רעק"א סה, וכן בשאג"א צ. וע"ע בחדושי רעק"א ריש ביצה, ובספר ברכת אברהם שם ב: ד.), שלא כבשאר ספקות דרבנן.

(ע"ב) 'שנאמר שובו בנים שובבים' – כלומר שמרדו בהי"ת ושנו ושלשו בעבירה. ועל זה המשיך הכתוב אַרְפֶּה משובתיכם – כי המשובה הזאת של השונה ומשלש בחטא – כמו חולי היא, והאדם לא יוכל להסירה לפי שכבר הורגל בה, אלא על ידי רפואת השם יתברך. וזהו: ארפה משובתיכם (רבנו יונה).

'זירין' – ה'זיר' הוא הגבעול; הקנה של הצמח (וע' שבת קנה; רש"י להלן כ: ד"ה שחת).

רבי אליעזר אומר: שואל אדם צרכיו ואח"כ מתפלל, ר"י אומר: יתפלל ואח"כ שואל צרכיו' – נחלקו על הבא לבקש צרכיו הפרטיים; לר' אליעזר יבקשם לפני תפילת 'שמונה עשרה' ולר' יהושע בסופה, ולדעת חכמים יבקש ב'שומע תפילה'. (ועיי' בספר דורות ראשונים כרך ג' פרק 'התפילה בישראל'). ונראה שלר' אליעזר הדין הוא רק במנחה, אבל בשחרית וערבית, אם יבקש צרכיו לפני התפילה הרי לא יסמוך גאולה לתפילה. אך אולי בקשת צרכיו נחשב כתפילה אריכתא, וכמו 'השכיבנו'. וצ"ע (מהגר"ז גולדברג שליט"א).

'לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל' – רש"י פרש 'יסדר שבחו' היינו שלש ברכות ראשונות, אבות גבורות וקדושת השם, שאין בהן תפילה אלא שבח (וכן משמע ברמב"ם פ"א מהלכות תפילה). ובסמ"ג ובטור כתבו שהכוונה ל'תהלה לדוד' ופסוקי דזמרה שאומרים קודם התפילה. דין זה, לסדר שבח קודם התפילה – כתב הכסף-משנה (תפילה א, ב) שהוא מן התורה. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב טז) שמפורש כן בדברי הרמב"ם (שם). ולעומת זאת בקרית ספר ובלחם משנה תמחו מניין לומר שהוא מה"ת.

וע"ע בבאור הענין ב'שעורים לזכר אבא מרי' ח"ב עמ' מא מב מז. וכתב שם דבר מחודש: לא הותר לאדם להתפלל אלא במסגרת התפילה שתקנו אנשי כנסת הגדולה, שאין אדם רשאי לגשת בכל עת אל הקודש אלא בתנאים ובמגבלות מסוימים. ולא כן כתבו כמה גדולים בספריהם. וע' בקובץ אגרות חזון איש (ח"ג כג): 'אדם רשאי לנסח תפלה קצרה לצרכיו ואף להוכיח שם, ובכל זמן ביום, ואין צריך לכוללה בתפלת שמ"ע...'. וכן הורה הגרש"ז אויערבך. ומתחיל בלשון 'יהי רצון מלפניך...' (כן מובא בספר הליכות שלמה ח"א ט הערה 16, עע"ש).

דף ח

'אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה – אומר... אם יש לו חולה בתוך ביתו... ואם צריך לפרנסה...' – כן הובא בפוסקים (או"ח קט"א). וכתב בספר פרי מגדים (מובא במשנ"ב שם סק"א): דוקא בכגון שיש לו חולה או שנצרך לפרנסה וכדומה, אבל אינו רשאי להוסיף בכל ברכה וברכה בקשה על העתיד, כגון שלא יחלה ושלא יחסר מלחמו – אלא ב'שומע תפילה' בלבד רשאי לשאול גם על העתיד.

ובספר חסידים (קנח) מובא: 'וכשתתפלל תוסיף על כל ברכה וברכה מענינה לצרכיך, כי ביותר הם מכינים את הלב...'. ואם לא תוכל להוסיף, חקור לך אחר ניגונים, וכשתתפלל אמור אותן באותו ניגון שנעים ומתוק בעיניך, באותו ניגון אמור תפילתך, ותתפלל תפלתך בכוונה וימשוך לבך אחר מוצא פיו, לדבר בקשה ושאלה ניגון שמכין את הלב...'. וכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח כא) שלפי הטעם שכתב, כדי לעזור הכוונה שלא תהיה תפלתו מצות אנשים מלומדה – לפי זה נראה שגם על העתיד מותר.

'אבל אם בא לומר אחר תפלתו, אפילו כסדר יום הכיפורים אומר' – פירוש, הידויים שאומרים אחר התפילה. וכן גרס רבנו חננאל: 'כסדר וידוי יום הכיפורים'. וכ"ה לפנינו בברכות לא.

בשו"ת משיב דבר להנצי"ב ז"ל (ח"א יג) באר שלשה מנהגי ישראל באמירת פיוטים בתפילה: א. המנהג לומר 'יוצרות' בברכות ק"ש שלפני תפילת העמידה, וגם 'קרובין' שבתוך התפילה. ב. המנהג שאומרים 'קרובין' אבל לא 'יוצרות' – מלבד בראש השנה ויוהכ"פ שאומרים הכל. ג. המנהג שהנהיג הגר"א [וכן המנהג בישיבה דפ"ק וולאזין], שלא לומר לא יוצרות ולא קרובין, מלבד בראש השנה ויוהכ"פ, ומלבד תפילת טל וגשם, וכן בפורים ואומרים הקרובין.

ויסוד המנהגים כולם תלויים בישוב קושית הראשונים, שמסוגיתנו מבואר שאין להאריך ולהוסיף בתוך התפילה אלא לאחריה, ואילו המנהג אינו כן, שמאריכים בפסוקים דרחמי ובסליחות בתוך התפילה? – וכמה תירוצים ניתנו; המרדכי מחלק בין צרכי יחיד לצרכי ציבור. לפי זה מובן המנהג להוסיף אף קודם התפילה, שעל אף שאין היחיד שואל צרכיו האישיים לפני התפילה, צרכי ציבור שאני. זהו טעמו של המנהג הראשון.

תירוצ נוסף יש: 'ציבור שאני' [לא 'צרכי ציבור']. כלומר, היחיד בתפילתו אכן אסור לו להפסיק ולהוסיף, ואפילו על צרכי ציבור [מלבד 'זכרנו' וכו'] שהתירו כדי להרבות ברחמים שלא מן הדין, כמבואר במק"א], ורק בתפילת הציבור דהיינו חזרת הש"ץ, מותר. ולפי זה מובן שאין מוסיפין ביצור, שהיא תפילת היחיד, אלא 'קרובין' בלבד בחזרת הש"ץ, שהיא תפילת הציבור. ואולם בימים נוראים, משום הרבות ברחמים התירו שלא מן הדין, כשם שהתירו לומר 'זכרנו' ו'מי כמוך' בשלש ראשונות שלא מן הדין – זהו מקור המנהג השני.